KONGEMINDET
PÅ
RYTTERKNÆGTEN

HISTORIE
ARKITEKTUR

NIELS-HOLGER LARSEN

2012

Historie

På Bornholms højeste sted - Rytterknægten, 162 m - inde i den sydvestlige del af statsskoven Almindingen står Kongemindet. Almindingen var fra gammel tid kongens skov, som ved en kongelig resolution i 1800 blev indhegnet, herunder også Rytterknægten. Fra 1809 blev skoven tilplantet, fortrinsvis med nåletræer, som ikke tidligere fandtes på øen.

Rytterknægten har nok før tilplantningen henligget med en typisk højlyngskarakter med klipper, lyng og buske. En "rytterknægt" er en sten eller lignende højt sted, hvor en rytter kunne bestige sin hest, og som øens højeste sted hentydes der nok til dette.

En tavle over indgangen fortæller i hvilken anledning Kongemindet blev opført.

Anledningen var Kong Frederik den 7. besøg på Bornholm i august 1851, efter grundlovens indførelse.
1854, små tre år efter, dannede en kreds af borgere en komite for indsamling til en gave, en opførelse af et tårn "Kongemindet" på Rytterknægten. Året efter besluttede Bornholms Amtsråd at supplere de indsamlede penge til opførelse af tårnet. Det blev indviet den 9. september 1856 af Frederik den syvende og grevinde Danner – for 150 år siden.

Tårnet er tegnet af arkitekt Michael Gottlieb Bindesbøll (1800-1856), som blandt andet er kendt for at have tegnet Thorvaldsens Museum i København. Bindesbøll blev udnævnt til professor 1856, men da han døde samme år oplevede han næppe indvielsen.

Det har åbenbart knebet med at skaffe alle midlerne, idet Amtskommunefonden i 1857 dækkede de resterende udgifter til opførelsen, som kostede 7109 rdl. 4 mark og 1 shl. Samme år anmodede komiteen om at Bornholms Amt overtager tilsyn og vedligeholdelse, og ved årets slutning blev en skovløber ansat som opsynsmand.
I en kortere årrække efter var der forskellige reparationsarbejder og rækværket ændredes. Der var formentlig problemer med vandindtrængen fra den øverste platform.

Omkring 1870, fotograferet af G. Støckel, Rønne. Formentlig det ældste foto af Kongemindet. Det er måske opsynsmanden der står ved tårnet. Der er i baggrunden nogle stenblokke, nok rester fra byggeriet, som endnu i dag ligger ved tårnet. Foto, Bornholms Museum.

Tårnet var 40 fod (12 meter) og 80 fod (14 meter) i omkreds – dvs. dobbelt så højt som bredt.
Tårnet er opført af grovere tilhugne granitblokke. I fronten er indfatningen omkring døren og soklens gesims, samt hele gesimsen øverst udført i fint tilhugget granit. Dør, mindetavle samt dekorationerne på konsoller og blændingerne herimellem under gesimsen blev udført i støbejern.

Konsollerne prydes af løvehoveder med krone og i blændingerne mellem konsollerne sidder to ens tavler med datoen 18. AUG. 1851 og monogrammet 7FR, omgivet af frugtguirlander.
Døren har en dekoration lig et slynget smedejernsgitter.
Fra indgangen i facaden fører en indvendig trappe op til platformen øverst på tårnet.
Øverst omkranses platformen af et støbejernsgelænder og midt på stod en flagstang.

Det vides ikke hvor granitten er brudt og tilhugget, måske på stedet. Det er også uvist om støbejernsarbejderne er udført på Bornholm. Der fandtes dog på det tidspunkt både stenhuggerier og jernstøberi.

1870erne. Kongemindet var et yndet udflugtssted med udsigt over hele øen. Træerne skygger endnu ikke for udsigten. Foto, G. Støckel, Bornholms Museum.

1899. Rejsegilde på forhøjelsen af tårnet. Håndværkeren står typisk opstillet med værktøj. Til højre ses en rejsebom med taljer – datidens "byggekran". Foto, Bornholms Museum.

Træerne omkring tårnet voksede sig efterhånden så høje, at udsigten hæmmedes, og i 1894 forslog Danske Turistforening, at tårnet blev forhøjet. I 1895-96 udarbejdedes tegninger af arkitekt Thorvald Bindesbøll (1846-1908) – søn af granittårnets arkitekt. Det er uvist hvordan midlerne skaffes, men Bornholms Amt har formentlig bekostet en del, og amtet fortsætter med at påtage sig vedligeholdelsen.
1899 står tårnet færdigt, og alt jernværk males med "vognlak".
Tårnkonstruktionen er dels nittede stålprofiler, dels støbejernsdele, ca. 9 meter højt.

I Trap Danmark, udgave 1921 omtales tårnet, og det nævnes at gesimsen aldrig er gjort færdig. Det er formentlig en misforståelse, men pudsigt nok er der på stikket til omtalen tegnet en gesims på siderne – det er en fejl.

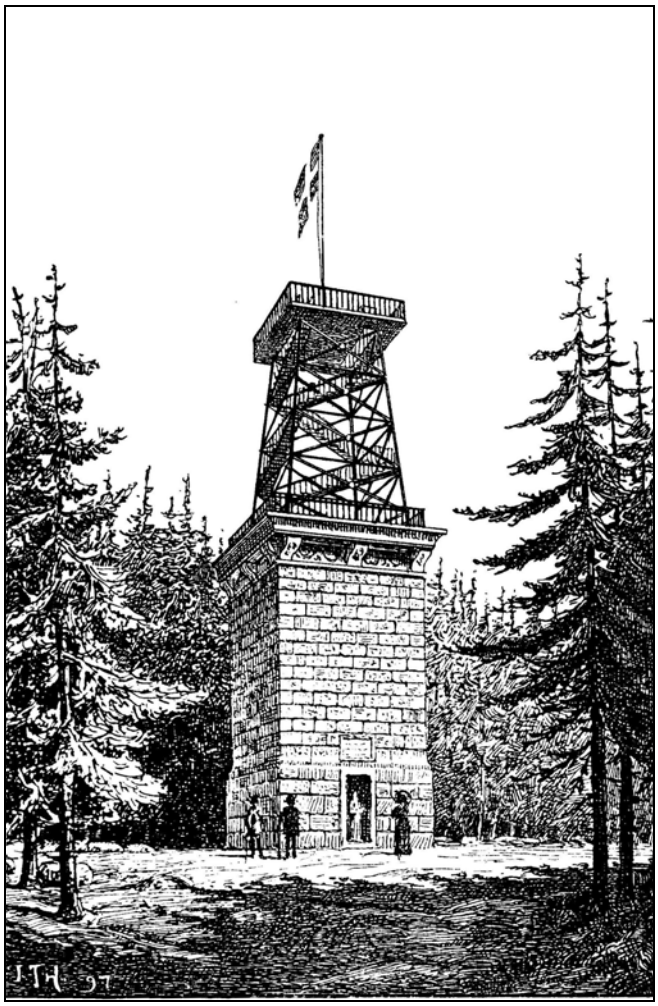

Stik fra 1897 i Trap Danmark 1921. Bemærk at der er tegnet gesims på siderne – det er en fejl.

1920erne. Stadig et yndet udflugtsmål. Foto, Bornholms Museum.

Fra 1900 og frem til 1987 er der ikke mange oplysninger om tårnet, der tilsyneladende står uændret, men selvfølgelig vedligeholdes.

Der ryddes en del skov, formentlig i 1930erne, efter et foto at dømme.

1987 iværksættes en større istandsættelse, idet hele ståltårnet tages ned, sandblæses, males og genopsættes.

1999 fortages der murreparationer.

Juni 2004 faldt et mindre stykke af en af løvehovederne ned. De blev dog hurtigt repareret ved påsvejsning.

I 2011 blev nogle gennemrustede jern, der har de øverste trin, udskiftet med nye galvaniserede jern.

I 2012 forventes fugninger på tårnet at blive eftergået.

De anvendte oplysninger er hovedsagelig hentet i materiale fra Bornholms Amts Tekniske Forvaltning, fra litteratur og Bornholms Museums fotoarkiv. Der er ikke fundet tegninger af tårnet.

Information

Tårnets indvielse havde faktisk 150 års jubilæum 9. september 2006, hvilket nok var overset i uvidenhed og glemsel. Kongemindet må betragtes som en af de større attraktioner på Bornholm, og i Almindingen især.
Der findes tilsyneladende ingen egentlig information om tårnet – hverken skilt, eller folder.
Der har desuden været udtrykt ønske om oplysninger om hvad man ser fra tårnet.

En sådan information er under udarbejdelse

Niels-Holger Larsen
December 2006 – opdateret januar2012